

Universitätsbibliothek Paderborn

**D. Haymo||nis Episcopi Hal-||berstatten[sis] Homiliarum,
nunc sexto || maiori [pro] ante hac unquam dili||gentia
excusarum, || Pars ...**

praeter omnes omnium appendices, accesserunt iam recens homiliae
aliquot piæ, ante hoc tempus excusæ nusquam

Pars Aestivalis

Haimo <Altissiodorensis>

Haimo <Halberstadensis>

Coloniae, 1551

VD16 H 222

Accesserunt ad Iesum Saducæi, qui dicunt Matt. 22

urn:nbn:de:hbz:466:1-39335

sunt uocati a domino. Altera erit generalis in die iudicij. quando omnes tam boni quam mali ad iudicium uocabuntur. Et quos in ista prima uocatione inuenerit deus omnipotens bene laborantes, illos utiq; in secunda nō uocabit ad hoc ut condemnet cū reprobis, q̄ audituri sunt, Ite in ignē æter- Mat. 25
 nus: sed potius ut remuneret cū electis, q̄bus dictu- Ibidem
 rus est: Venite benedicti patris mei, percipite regnū q̄d uobis paratū est ab origine mundi. In omnibus em̄ uerax apparebit, sicuti sequentia manifestans
 Fidelis deus, per quem uocati estis in societatem filij eius Iesu Christi dñi nostri.

DOMINICA XIX. POST PENTECOSTEN. Matth. XXII.

In illo tempore Accesserunt ad Iesum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem. Et reliqua.

PRædicante domino nostro Iesu Christo, duæ præcipuæ hæreses erant inter Iudæos, una Sadducæotū, & altera pharisæorum. Sadducæi autem dicuntur, qui Sadnē quendam magistrum legis sequentes, neq; resurrectionē credebāt, neq; angelos, neq; spiritus esse. Hi tantum quinque libros Moyſi recipientes, oracula prophetarum respuebāt. Et contra pharisæi, qui diuisi interpretantur, eo quod a

MM iij

cæteris in quibusdam obseruationibus se separarent, & resurrectionem credebant corporum, & angelos & spiritus esse fatebantur, & non solum quinque libros Moyſi, sed etiam oracula prophetarum recipiebant. Saducæi ergo, ut resurrectionis ueritatē negare possent, turpitudinis fabulā cōposuerunt de muliere, quæ septē fratres habuerit. Unde & interrogauerūt eum, dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, ut suscitaret semen fratris sui. Erant autem apud nos septē fratres, & primus uxore ducta defunctus est: & nō habens semē, reliquit uxorem suam fratri suo. Simiter secundus & tertius, usque ad septimum. Nouissime autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit de septem uxor? Omnes enim eam habuerunt. In quibus uerbis patet, quod non solum spiritualiter, sed etiam nec iuxta literā recte se intelligere demonstrabāt. Potuit quadam infelicitate accidere, ut in eodem populo, quia legis obseruantia defecerat, septem fratres unam habuerint uxorem: sed hoc Moyses in lege non precipit. Qui enim de primo & secundo legem dedit, & de cæteris tacuit, neque quam septem fratres unam uxorem habere iussit. Sed hoc mandatum spiritualiter potius, quam carnaliter est intelligendum. Frater enim noster, dñs est Iesus Christus, qui cum sit creator & dominus noster per diuinitatē, nobis fieri dignatus est frater per humanitatē, sicut ipse ait in euāgelio: Qui cumque fecerit uoluntatem patris mei qui est in cælis, ipse meus frater, soror & mater est. Et per pro-

Deu. 25.

Mat. 12.

phetam: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te. Huius uxor ecclesia sancta est, cui ipse per prophetam ait. Sponsabo te mihi in iustitia & ueritate. De qua per Iohannem in Apocalypsi dicitur: Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem, nouam, descendantem de caelo, tanquam sponsam ornata uero suo. Mortuus est sine liberis, quia ante passionem suam paucos Iudaeorum per suam predicationem & bonum exemplum filios spiritualiter deo generauit. Primogenito quoque fratris nomen imponit, quia a Christo Christiani uocamur, ut intelligant doctores non suos esse proprios, sed dei, quos per predicationem generant. Sed Sadducei, quia scripturas spiritualiter non intelligebant, resurrectionem negare uolebant. Unde congrue a domino audierunt:

Erratis, nescientes scripturas, neque uirtutem dei. Quia enim scripturarum sensus ignorabant, consequenter Christum, qui est dei uirtus & dei sapientia, minime cognoscebant. Quid autem de resurrectione credere uel sentire debeamus, manifestat cum ait: In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli dei in caelo. In quibus uerbis proprietates Latinae linguae cum Graeca eloquentia non concordat. Apud Latinos enim proprie femina nubere, & uiri uxores ducere dicuntur. Sed hanc proprietatem Graeci sermonis sequimur, cum dicimus: [Non nubent,] scilicet uiri [neque nubentur,] scilicet uxores. Non ergo nubent in resurrectione uiri, neque nubentur uxores, quae habebunt quidem corpora uera, quae possunt nubi & nubere, sed tamen immortalia, & absque infirmitate: & ideo non solum a pollutione, sed etiam

am ab omni corruptiōe aliena. Quales autē sunt, qui in hoc seculo digni habētur, manifestat, dicēs: [Sed erunt sicut angeli dei in caelo,] id est, immortales effecti. De resurrectione autem mortuorum non legis quod dictum est a deo dicente vobis: Ego sum deus Abraam, & deus Isaac, & deus Iacob:] ¶ Ad comprobandam resurrectionis ueritatem, multo apertiora testimonia dominus de oraculis prophetarum proferre poterat, ex quibus est illud: Expecta me, dicit dñs, in die resurrectionis meae in futurum. Et iterū in Osee: Viuificabit nos post duos dies, & uinemus in conspectu eius. Et in Daniele: Multi quidem de terrae puluere confurgent, alij in uitam aeternam, alij in opprobrium sempiternum. Et Psalmista: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quia dominus suscepit me. Sed (sicut superius dictum est) quia Sadducæi, cōtra quos de resurrectione sermonem habebat, oracula prophetarum non recipiebāt, ideo superfluum erat ex illis libris proferre testimonia, quos illi non recipiebant. Quod si diligenter consideramus, hoc testimonium euidenter ad resurrectionem pertinere cognoscimus. Cum enim quadringentesimo circiter anno post mortem Abraham hæc dominus Moyse loqueretur, nō dixit: Ego fui deus Abraam, deus Isaac, deus Iacob. sed, Ego sum, ostendens animas non simul cū corporibus (ut Sadducæi putabāt) interiisse, sed uinere & esse. Vnde & subditur. Nō est deus mortuorum, sed uiuentium. Illorum autē deus esse non posset, si nō subsisterent. Et audientes turbæ, mirabātur in doctrina eius. Pharisei autem audientes quod filii-

Soph. 3.

Osee. 6.

Dan. 12.

Psal. 3.

Exod. 3.

¶ Imposuisset Saducæis, conuenerunt in unū.]
 ¶ Cum reprobi inter se discordes sint, frequenter
 in bonorum oppressione concordare solent, sicut
 de Herode & Pilato legimus, quia cum essent ini- Luc. 23.
 mici ad inuicem, in domini passione amici facti
 sunt. Ita Saducæi & pharisæi duæ hæreses Iudæo-
 rum, cum inter se diuersa sentirent, ad dominum
 calumniandum pari mente conueniebant. Dole-
 bant enim pharisæi, Saducæos, mirantibus turbis
 atq; gaudis, a domino esse superatos, quos si ipsi ui-
 cissent, utiq; gauderent: & ideo inuidia ducti, con-
 uenerunt in unum. Et interrogauit eum unus
 ex eis legis doctor, tentans eum: Magister,
 quod est mandatum magnum in lege?

¶ Unus eum interrogauit pro omnibus. Quod em̄
 tenendo eum interrogauit, ex ipsis suis uerbis
 demonstrat, cum ait: [Magister.] Si enim uere in-
 terrogasset, magis dominum, quam magistrū ap-
 pellasset. Ex qua interrogatione pharisæi intelli-
 gimus, grauem quæstionem inter Iudæos illo tem-
 pore fuisse uerticam, de præcepto legis contēden-
 tes, & alijs hoc, alijs illud præferentibus. Alij enim
 circumcisionem meliorem esse dicebant, alijs sabbæ-
 ti obseruationem magis ualere arbitrati sunt, alijs
 hostiarum & uictimarum oblationē præferebāt,
 alijs Calendas & festiuitates, præponere uolebant.
 Interrogauit ergo pharisæus dñm, qd sit magnū
 mandatū in lege, ut dū unum magnū diceret, cæ-
 tera mādata infamare uideretur, ac p hoc illorum
 odiū incurreret, qui aliud mandatū legis laudare
 uolebant. Sed dominus ira suam responsionē tem-
 pera uit, ut quod esset magnum mandatum, osten-

deret, & se irreprehensibilis permaneret. Ait enī

Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. ¶ Dilectio ergo dei dicitur maximum & primum esse mandatum, non tantum pro ordine, quātum pro dignitate. Vfus enim scripturę est uocare primū quod est melius, sicut populus Israeliticus primitias auri & argenti iussus est offerre, id est, quod preciosius erat in auro & argento. Et Ieremias propheta de eodem populo dicit: Sanctus

Iere. 2. Israel domino primitiæ frugum eius. Maximū igitur & primum mandatum charitas est, quia ipsa & in nouo & in ueteri testamēto primatum obrinet sicut ait apostolus Paulus: Maneat in uobis fides, spes, charitas, tria hæc, maior autē his est charitas.

1. Cor. 13 Nobis autem interrogatio pharisæi proficit, quibus dicitur: [Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.] In quibus uerbis considerandum est, quia in dilectione dei mensura non ponitur, quum toto corde, tota anima, tota mente eum diligere precipimur. Quia enim immensus est deus, sine mensura est diligendus, ut cum eum multum diligimus, parum nos diligere fateamur, nullusque locus in nobis remaneat uacuus, qui dei dilectione non repleatur, sed mens, lingua & manus, eius dilectione resonent. Sed quia deum nemo perfecte diligere potest, nisi diligat & proximum, recte subdit:

Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

¶ Debemus igitur diligere deum plus quam nos,

& proximum tanquam nos. i. sicut uolumus nostrae necessitati subueniri, sic subueniamus & proximi. & sic ut nostrae uolumus infirmitati copari, sic copiamur & proximi: & sicut ad uitam uolumus peruenire aeternam, sic optemus & proximum nobiscum peruenire. & hoc est diligere proximum tanquam nos ipsos: quoniam tunc diligitur deus, si ex dilectione proximi eius dilectio condatur. Frustra enim se deum diligere asserit, qui proximum suum non diligit. Hinc per Iohannem apostolum dicitur: Si quis dixerit quoniam diligo deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Et iterum. Qui non diligit fratrem suum, quem uidet, deum quem non uidet, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a deo, ut qui diligit deum, diligat & fratrem suum. Sicut enim auis ad alta se sustollere non potest sine dubio alis, sic nos ad perfectionem uerae charitatis uenire non possumus, nisi geminam dilectionem, dei uidelicet & proximi, seruemus. Vnde & in ornamento pontificis cocculus bis tinctus poni precipitur, ut uidelicet in nostro bono opere dilectio dei & proximi coniungantur, quoniam hoc confirmat dominus, cum subiugit: **In his duobus mandatis uniuersa lex pendet & prophetarum.** ¶ Si cui non uacat omnes libros legere, teneat dilectionem dei & proximi, & uniuersa impleuit, teste Apostolo qui ait: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, non adulterabis, non furtum facies, non occides, non falsum testimonium dices, non concupisces uxorem proximi tui, & si quod est aliud mandatum, in hoc uerbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et iterum: Plenitudo legis est dilectio. Mandatum charitatis & laetum est & breue. Laetum, exhibitione operis, sicut per Psalmistam dicitur: Laetum mandatum tuum nimis. Breue in descriptione sermonis, sicut in hoc lo

1. Ioh. 4.

Ibidem.

Rom. 13

Ibid.

Psal. 118

- co: Diliges proximum tuum sicut teipsum, sicut per prophetam dicitur, Abbreuiatum sermonem faciet dominus super terram. Duo ergo sunt erga dilectionem proximi obseruanda. Primo, ne quicquam laedas: secundo, ut bona quae uales impendas. quia qui dixit, Quod tibi non uis fieri, alij ne facias, ipse alibi ait, Quod uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Ut enim multi arboris rami ex ima radice procedunt, sic & ceterae uirtutes ex dilectione dei & proximi procedunt. Sed sine causa gloriatur habere ramos boni operis, qui non habet radicem charitatis. Quod dominus alibi ostendit, cum ait: Omnia habenti dabitur, & auidabitur ei autem qui non habet, & quod uidetur habere, auferetur ab eo. quia qui habet charitatem, adicientur ei ceterae uirtutes: qui autem eam non habet, frustra de elemosyna, abstinentia & uigilia gloriatur, teste Apostolo: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum uelut aes fonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & reliqua. Quam dominus in euangelio collaudans, ait discipulis: In hoc cognoscet omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et iterum: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem. Vultis scire quod sit hoc? Audite Iohannem apostolum dicentem Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.
- Mat. 7.** Congregatis autem pharisaeis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid uobis uidetur de Christo? cuius filius est? & reliqua. Cum dominus alibi ait, Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos, quid est quod ipse Iudeos, qui suis interrogationibus eum dilanabat, illa quae iusta

& sancta sunt, docet? Ad quod dicendum, quia nō dedit sanctum canibus, neq; misit margaritas suas ante porcos: sed ideo prædicationem suam ab oibus patefecit, quia tales erant in turba, qui per eius prædicationem credituri erant: & ut illi qui credituri erant, haberent quod crederent: q; uero credere nollent, inexcusabiles essent, sed pharitis p uarias interrogationes errantibus, dominus quod ad credulitatem & salutem pertinet, interrogauit eos, dicens: [Quid uobis uidetur de CHRISTO: cuius filius est?] At illi quod legerant nec negare poterāt, responderunt dicentes: [Dauid.] Sic enī ad eundem Dauid dictum nouerant: Et erit postquam dormieris tu cum patribus tuis, suscitabo nomen tuum post te, quod erit de filijs tuis, & stabiliam regnum eius. Et iterum: Ecce dies ueniunt dicit dñs, & suscitabo Dauid germē iustum, & regnabit rex & sapiens erit. Interrogatio saluatoris multum nobis proficit contra Iudæos, eos scilicet qui eum tm̄ hominem, & nō deum credunt. Nos autem ab illo docti, interrogemus eos, Si Christus tantum homo est, & non deus, quomodo Dauid in spiritu uocat eum dominū dicēs: Dixit dñs domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid uocat eum dñm, quomodo filius eius est? Et cū non habuerint qd respondeant, nos fidutialiter respondeamus, hūc & dñm Dauid, & filium Dauid. dñm Dauid in diuinitate, filium Dauid in humanitate: dñm Dauid, p hoc qd in principio erat uerbū, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbū: filiū Dauid p hoc qd uerbū caro factum ē, & habitauit in nobis. Nec mirum,

2. Pa. 17.

Iere. 23
& 33.

Ich. 1.

si unus idemq; mediator dei & hominū dominus Iesus Christus, & dominus dicitur Dauid, & filius Dauid, cum hodie in plurimis cōtingere soleat, ut aliq; episcopus ordinatus, patris sui dicatur pater, nō nascendi ordine, sed honore. ¶ Sed illud nō est præmittendum, quod Iudæi de scripturis multa mentientes, hunc Psalmū in persona Abraæ tradunt fuisse decantatū a puero eius Damasco Eliezer, ut sit sensus. Dixit dominus, id est, deus omnipotens: domino meo, id est, Abraæ, sede a dextris meis, quando eum a cæde quinque regum reuertentem triumpho uictoriæ glorificauerit, quoniam sessio uictori paratur. Interrogemus ergo eos quomodo Abraæ conueniat, quod in eodem Psalmo sequitur: Ex utero ante Luciferum genuite. Et iterum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedec. Dicant ergo, quomodo Abraam ex utero dei ante Luciferum sit genitus, cum eius ortum & natiuitatem legamus: & quomodo fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedec, cum ipse potius pater eidem Melchisedec obtulerit, & ab eo benedictionem postulauerit. Et cum responderent potuerint, nos firmiter credamus, hunc Psalmum in persona Christi esse decantatum. Et est sensus: [Dixit dominus,] id est, deus pater. [domino meo,] id est, deo filio. Quod autem ait, [Dixit dominus domino meo,] geminatio unius nominis, non diuisionem ostendit substantiæ, sed proprietatem uniuscuiusque personæ: quia in natura quod est pater, hoc est filius, sed tamen alia est persona patris, alia filij. Dixit autem quod nec ille ore protulit, nec iste aure intentus audiuit, sed quod uult pater, nouit filius: & quod uult filius, nouit pater, quo

Psal. 109

Ibid.

tū dicere, uelle est. Quod uero ait, [sede a dextris
 meis,] uictori filio dicitur, quia sessio uictori debe-
 tur. Qui postquam per suam passionem & resur-
 rectionem antiquum hostem superauit, humani-
 tatem, quam ex nobis assumpserat, in dexterā pa-
 tris collocauit, Marco euangelista teste qui ait: **Do** **Mat. 16.**
 minus quidē Iesus postquā locutus est eis, assum-
 ptus est in cælum, & sedet a dextris dei. non quod
 deus pater dex. eram uel sinistram habere creden-
 dus sit, sicut & nos, sed totus est dexter, quia totus
 est sanctus. Quod uero subiungit, [donec ponā
 inimicos tuos scabellum pedum tuorum,] aduer-
 bium finitum pro infinito posuit tempore. Vfus
 enim scripturæ est, hoc aduerbium finitū aliquan-
 do pro finito, aliquando pro infinito ponere. Pro
 finito, sicut per Isaiam prophetam dicitur: **Popule** **Isaig. 26**
meus, intra in cubicula tua, absconderē modicum
 ad momentum, donec pertrāseat indignatio. Pro
 infinito, sicut ait Psalmista: **Oculi nostri ad domi-** **Psal. 122.**
num deum nostrum, donec misereatur nostri. Et
 Propheta: **Donec senescatis, ego sum.** Nunquid
 post illorum senectam deus futurus non erat, aut
 oculi nostri cessabunt respicere ad eum, postquam
 misertus fuerit nostri? Non, sed (ut diximus) finitū
 pro infinito posuit. Sic & in hoc loco dum dixit,
 [donec ponam inimicos tuos &c.] hoc aduerbi-
 um infinitum eternitatē Christi sonat. Scabellum
 enim ascendendo dicitur: pedes autē æternitatem
 eius perpetuæ stabilitatis designant. Inimici ue-
 ro, qui sub scabello pedum ponuntur, non perseue-
 rantes inimici intelligendi sunt, sed illi qui quon-
 dam inimici, per conuersionem reconciliati, facti
 sunt amici. Quod in eo facile intelligitur, quia filii

NN

us sub cuius scabello pedum ponuntur, in dextera sedere dicitur. Soli enim electi in dextera ponendi sunt, ipso dño dicente: Statuet quidem oues a dextris, hœdos autem a sinistris. Tunc dicit illis, qui

Mat. 25. a dextris eius erūt: Venite benedicti patris mei, poscite sedere paratū uobis regnū a constitutione mundi:

Et nemo poterat ad hæc respondere ei uerbum, neq; ausus fuit ex illa die amplius quisquam eum interrogare. ¶ Videntes pharisæi in suis interrogationibus domini laudē crescere, & suam uituperationem, non ausi sunt eum amplius interrogare: quia quicquid dixerint, contra se dictum sentiebant. Sed quem interrogare non audebant, manifeste comprehensum Romanæ tradiderunt potestati, ut intelligamus quia uor & inuidia superari potest, sed quiescere nescit.

Tunc locutus est Iesus ad turbas, & ad discipulos suos, dicēs: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergo quęcunq; dixerint uobis, facite & seruate, secundū uero opera eorum nolite agere. Dicunt enim, & non faciunt. ¶ Grandis in hoc loco domini ostenditur patientia, sed non minor eius declaratur beneuolētia. Scribæ ergo & pharisæi grauissimis hūc quaestionibus laceffere cupiebāt, ipse autē ad eorū subiectionem & uenerationem turbas hortabatur, dicens: [Super cathedram Moysi & reliqua.] Cathedra autem sedile est ligneum, sustentationi corporis undiq; aptum, & ideo magistris & doctoribus congruum. Per cathedram nanq; aliquādo bona, aliquando mala significatur doctrina: mala, sicut in primo Psalmo legitur, In cathedra pestilē

Psal. 11.

tiz non sedit: bona, sicut Psalmista a libi: Exaltent psal. 106
 eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorū lau-
 dent eum. Sic & in hoc loco in bono ponitur, cum
 dicitur: [Super cathedram Moyfi.] Hic cathedra
 Moyfi, doctrinā legis significat, quæ pro eo Moy-
 si dicitur, quia a domino data, specialiter populo
 per Moysen est administrata. Super cathedram er-
 go Moyfi sederunt scribæ & pharisæi, quia in do-
 ctrinā legis quieuerunt. Et ideo dominus ad corū
 doctrinā audiendā turbas hortabatur, quia quan-
 uis male uiuerent, tamen bona dicebāt. Quia quā
 uulgari populus intelligere non poterat, illi spe-
 ciali. et a domino ad docendum populum accepe-
 rant. In eo enim, quod bene docebant, audiendi
 erant: in eo quod male uiuebant, nec audiendi nec
 imitandi erant. Vnde & bene dicitur: [Omnia enim
 quæcunq; dixerint uobis, seruate & facite.] Quia
 enim non suam doctrinam, sed dei prædicationē
 docebant, ideo ad eorum doctrinam audiendam
 uel obseruandā populū inuitabat: & quod ad eo-
 rum prædicationem obseruandā populum pro-
 uocauerat, nunc ab eorum imitatione obseruanda
 reuocat, cum subiungit: [Secūdam uero opera eo-
 rum nolite facere.] Quicunq; enim hodie in eccle-
 sia bene docet, & male uiuit, scriba est & pharisæ-
 us. Sed cuius uita despicitur, restat ut eius prædica-
 tio contemnatur, tamen propter mala opera bo-
 na prædicatione non est relinquenda. Vnde Paulus Phil. 1
 apostolus dicit: Siue ex occasione, siue ex ueritate
 Christi annūciatur, in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

Alligant enim onera grauiā & importabi-
 lia, & imponunt in humeros hominū, digito autē
 suo nolunt ea mouere.] Onera grauiā & impor-

- tabilia praecepta legis fuerunt, quae propter duritiam Israelitici populi, durata & aspera sunt data, in tantum ut nullus ea iuxta literam implere possit.
- Act. 15.** sicut Petrus apostolus testatur. Quid uultis imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? Sed per gratiam domini Iesu credimus saluari, quem admodum & illi. Sed onera grauiora & importabilia scribae & pharisaei grauiora fecerant, quasdam obseruationes & superstitiones addentes in lege, ut per haec simplicem turbam ad suam uenerationem inclinarent, sicut eis dominus alibi exprobrat,
- Mat. 15.** dicens: Hypocritae, quare transgredimini mandatum dei propter traditiones uestras? Nam deus dixit: Honora patrem tuum & matrem. Vos autem dicitis: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificatis patrem, & irritum fecistis mandatum dei propter traditiones uestras. Digno autem suo nolunt ea mouere, quia non solum maiora legis praecepta non obseruabant, uerum etiam in minora digito operationis tangere uolebant. De quibus alibi: Vt uobis scribae & pharisaei hypocritae, qui tulistis clauem scientiae. Sed quia haec non amore dei, sed cupiditate laudis humanae faciebant, recte subiungitur: Omnia uero opera sua faciunt, ut uideantur ab hominibus. Erant enim tales, ut illud audire mererentur, quod dominus alibi ait:
- Luc. 16.** Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda uestra. De quibus alibi dicitur: Amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Unde alibi fortiter eos increpat, dicens: Vae uobis scribae & pharisaei hypocritae, qui similes estis sepulchris dealbatis, & reliqua. Quorum uitia do-

minus deregit, cum adhuc subiugit, dicens:

Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.] Cum dedisset dominus legem per Moysen, ad extremum intulit: Ligabis eam in **Deu. 6.** digitis tuis, & erunt immota ante oculos tuos, & meditaberis in eis die ac nocte. Et est sensus. Ligabis eam in digitis tuis, id est, opere adimplebis. Et erunt immota ante oculos tuos, hoc est, iugiter meditaberis in eis. Scribæ ergo & pharisæi uanæ gloriæ amatores, decem uerba legis in membranulis scribebant, & ea frontibus suis circumligabant, ut inuicem se salutantes, atq; obuiantes, præceptorum legis recordarentur & ipsa phylacteria, phylacteria uocabant, iusserat quoq; dñs in lege, ut in quatuor angulis palorum hyacinthinas fimbrias ponerent, ad israeliticum populum dinoscendū. **Nu. 15.** Scribæ ergo & pharisæi, auaritiæ sectatores, lucrum de mulierculis captantes, longissimas fimbrias faciebant, in quarum summitatibus acutissimas spinas ligabāt, ut in conuiujs uel in synagogis sedentes, inuicem se pungerent, & per hoc legis recordarentur, & qui hoc haberet, religiosior putaretur. Iuxta hanc similitudinem fuit illa fimbria domini, non superstitione pharisaica superflua, sed modica & parua secundum præcepta legalia, quā mulier quæ duodecim annis fluxum sanguinis passa erat, accedens retro terigit, & nō est secundū superstitionem pharisæorum compuncta, sed dñi misericordia sanata. Ad quid autē has & huiuscemodi superstitiones inuenissent, manifestatur cū subditur:

Amant autem primos recubitus in cœnis,
quod pertinet ad uentris ingluuiem. [& primas ca

NN iij

thedras in synagogis,] quod pertinet ad inanem gloriam, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi,] quod pertinet ad indebitam reuerentiam. Sed eorum uitijs patefactis, dominus ab eorum imitatione suos compescuit, dicens:

Vos autem nolite uocari rabbi. Vnus est enim magister uester,] Ac si diceret: Vos enim estis electi, qui unum & uerum habetis magistrum, illum scilicet, a quo procedit omnis sapientia, & cum quo fuit semper, & est ante omnia, quorum fiducia deus est, & quae terrena uobis tribuit, ut caelestia adipisci possitis. Nolite uocari rabbi, id est, magistri, ut honorem ei debitum ad uestram gloriam inflectatis.

Omnes autem uos fratres estis.

In quibus uerbis ostenditur, non tantum carnalem quantum spiritalem natiuitatem esse laudandam, cum ait: [Omnes enim uos fratres estis.

Et patrem nolite uocare uobis super terram. Vnus est enim pater uester qui in caelis est. Nec uoce mini magistri, quia magister uester unus est Christus.] Quibus est enim unus pater deus, & una mater ecclesia, & una est fides catholicorum, consequenter fratres esse debent, non carne, sed spiritu, ut unum credant, unum sapiant, unum desiderent, & impleatur in illis, quod scriptum est:

Psal. 132. Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum. Quales erant, de quibus alibi dicitur:

Actu. 4. Multitudinis credentium erat cor unum & anima una. Nec quisquam eorum quae possidebat, aliquid esse suum dicebat, sed erant illis omnia communia. Vnde Apostolus omnes credentes fratres

1. Ioh. 3. appellat. Et Iohannes. Charissimi, filij dei sumus.

Quæritur quare aliqui eos, qui sibi præ sunt in doctrina uel regimine, patres uel magistros audeant appellare, & maxime in monasterijs, cum dominus dicat: Vos autem nolite uocari rabbi, & patrem nolite uocare uobis super terram, & Paulus apostolus magistrum gentium se nuncupet, dicens: Quam diu sum magister gentium, ministerium meum honificabo. Ad quod dicendum, quia aliud est essentialiter esse patrem & magistrum, & aliud nuncupari. Verus namque ille magister & pater est, qui omnia scit antequam fiant, & cuius sapientia cuncta regit & ordinat. Cæterum sine culpa eos, qui nobis præ sunt, magistros uel patres appellamus, quia in hac appellatione reuerentiam eorum sanctitati & ætatis sapientie deferimus, non tamen autores nostræ confitemur nature. Sicut enim nemo bonus nisi solus deus, & tamen ab eius bonitate multi boni uocantur: ita unus est pater qui omnia creauit, & unus magister qui omnia docuit, tamen ab eius magisterio uel imitatione multi magistri & patres appellantur. Sed iste (ut diximus) essentialiter, illi uero abusive. Sed quia ad hanc dignitatem magistri uel patres uocentur, non per superbiam, sed per humilitatem ascenditur, recte subditur:

Qui maior est uestri, erit minister uester.

In quibus uerbis illorum superbia retunditur, quoniam non per uitæ meritum, sed propter temporalem honorem altiore gradum ascendere cupiunt. Hoc quippe inter secularem potentiam & ecclesie humilitatem distat, quia in illis potentia, in istis humilitas eligitur. Et quanto quisque in illis fuerit potentior, eo & reuerentior: in istis autem quanto humilior, tanto utique melior. Cum ergo ait, [Qui maior

Rom. ii.
1. Tim. 2.

ior est uestrum, erit minister uester, Itale est, ac si diceret dominus: Sicut filius hominis nō uenit ministrari, sed ministrare: & factus est inter uos, uon quasi recumbens, sed sicut qui ministrat: quanto magis magistri discipulis uia humilitatis debet demonstrare: s. ut quo altiores sunt gradu, eo & humiliores sint exemplo. Quod dominus alibi ostendere uoluit, cum discipulis inter se conquirentibus, quis eorum maior esset in regno cælorū, ait: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici uocantur. In uobis autem non sic, sed qui uoluerit esse maior, sit omnium minimus. & qui præcessor, tanquam qui ministra. Et iterum: Amē dico uobis, nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quam uirtutem præbuit, dicens: Nam quis maior est qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio uestrum sum tanquam qui ministrat. Sicut alibi dixisse legitur: Vos uocatis me, magister & dñe, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego dominus & magister uobis laui pedes, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Quod proprie illorum est facere, qui magis æternam gloriam quam temporalem diligunt uitam. Vnde & subditur:

Luc. 22.

Mat. 18.

Luc. 22.

Ioh. 13.

Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. ¶ Queritur quare dicat, Qui se exaltauerit, humiliabitur, cū multos uideamus in præsentis seculo exaltatos, & usq; in finem ipsorum in ipsa exaltatione permanere: rursum uidemus alios in paupertate & egestate, & in ipsa paupertate usq; ad exitum animæ consistere. Ad quod dicendum, quia qui se in præsentis seculo

superbe exaltauerit in futuro humiliabitur: & qui se in hoc seculo ueraciter propter dominum Christum humiliauerit, in futuro exaltabitur. Sicut ergo inter superbos semper iurgia sunt, sic inter humiles pax & concordia inuiolata conseruatur. Quoniam qui se humiliant in presenti, exaltabuntur in futuro, quando illam desiderabilem uocem audire merebuntur: Euge serue bone & fidelis, quia Mat. 25. super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

DOMINICA XX. POST PENTECOSTEN, ad Ephesios iij.

FRatres, Renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominē, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. &c]. Hæc uerba Apostoli ex superioribus pendent. nam sic alloquitur Ephesios. inquit: Deponite uos secundum pristinam conuersationem, ueterem hominē, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Ac deinde subdit: [Renouamini autem spiritu mentis uestræ.] Pristina conuersatio est peccatum, & in peccatis manere. Vetus autem homo, conuersatio ueteris hominis Adæ: Quicumque enim in peccato manet, conuersationem ueteris hominis habet. Qui homo (id est, conuersatio illa) corrumpitur & deprauatur secundum desideria errorum & uitiorum. Renouamini, inquit, spū mentis uestræ. Spiritum & mētem pro uno debemus accipere, secundum beatum Augustinum, id est, pro rationabilitate mētis. Duæ sunt autem renouationes. Vna est subitanea ac momentanea, quæ fit in baptisate, in qua renouamur ab